

й в природі самої людини. Таке “повстання природи в людині” спричинене, на думку Шелера, надмірною сублімативністю соціуму та культури, які зазнають найбільших втрат, коли перестають дбати про міру своєї антропологічної сприйнятливості. Прикладом деструктивності антропонесприйятливого середовища є відчуження громадян від влади у багатьох постсоціалістичних країнах, а також низький рівень громадянського самоусвідомлення, який проявляється у царині соціалізації людини.

Список використаних джерел

1. Андрос Є. І. Комунікативний вимір буття як фундаментальне опосередкування колізії сутності та існування / Є. І. Андрос // Людина в есенційних та екзистенційних вимірах / відп. ред. В. Г. Табачковський. – К. : Наук. думка, 2004. – С. 155-193.
2. Ахиезер А. С. Проблема суб'єкта: человек – субъект / А. С. Ахиезер // Вопросы философии. – 2007. – № 12. – С. 3-15.
3. Гопка В. В. Вселенная и человек : монография / В. В. Гопка. – Новосибирск, 2007. – 126 с.
4. Громов В. Е. Смысл и границы человеческой духовности. Философско-культурологическое эссе / В. Е. Громов ; Нац. гор. ун-т. – Днепропетровск, 2005. – 157 с.
5. Мотрошилова Н. В. О современном понятии гражданского общества / Н. В. Мотрошилова // Вопросы философии. – 2009. – № 6. – С. 12-32.
6. Табачковський В. Г. Людина – Екзистенція – Історія / В. Г. Табачковський. – К., 1996. – 123 с.
7. Тульчинский Г. Л. Новая антропология: личность в перспективе постчеловечности / Г. Л. Тульчинский // Вопросы философии. – 2009. – № 4. – С. 41-56.
8. Філософія: Світ людини. Курс лекцій : навч. посіб. / В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Н. В. Хамітов та ін. – К. : Либідь, 2003. – 432 с.
9. Шелер М. Избранные произведения : пер. с нем. / М. Шелер ; сост., науч. ред., предисл. А. В. Денежкина ; послесл. Л. А. Чухиной. – М. : Гнозис, 1994. – 518 с.

УДК 37.0+331.548

М.В. Ольховик, канд. філос. наук, доцент

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА ОСОБИСТІТЬ» В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА УМОВ (ПОСТ)ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті акцентується увага на сучасних потребах (пост)інформаційного суспільства, наголошується на необхідності кардинального перегляду основних мотивів освітньої діяльності загалом та ролі в цьому процесі компетентнісного підходу зокрема. Розглядається поняття «професійних кваліфікацій» як таке, що безпосередньо впливає на формування сучасної так званої професійно орієнтованої особистості, «людини нового типу».

Ключові слова: інформаційне суспільство, компетентнісний підхід, професійно орієнтована особистість, кваліфікації.

В статье акцентируется внимание на современных потребностях (пост)информационного общества, говорится о необходимости кардинального пересмотра основных мотивов образовательной деятельности вообще и роли в данном процессе компетентного подхода в частности. Рассматривается понятие «профессиональных квалификаций», которое влияет на формирование современной так называемой профессионально ориентированной личности, «человека нового типа».

Ключевые слова: информационное общество, компетентностный подход, профессионально ориентированная личность, квалификации.

The author focusing attention on modern needs of the (post)informational society, emphasizes the necessity of the cardinal review of the basic motives of the educational activity at large and the role of the approach of competences in this process in particular. The term of the professional qualifications is identified as such that directly influences the formation of the modern so called professionally-oriented person of a new type.

Key words: informational society, approach of competences, professionally-oriented person, qualification.

У сучасних умовах глобалізації реформування вітчизняної системи освіти є безсумнівним фактом. Впровадження Болонської системи в український освітній процес внесло власні корективи. Крім того, можемо зауважити, що навздогін Болонському процесу прийшли й потреби т. зв. (пост)інформаційного суспільства, яке висуває якісно нові вимоги щодо усвідомлення тих якостей, які має набути «нова особистість», професійно орієнтована.

Так, американський дослідник Е.Тоффлер констатує появу «особистості майбутнього», яка глибоко вкорінена в динаміку соціокультурних перетворень. А це означає, що відповідно до різноманітності, поліваріативності, багатоцентровості інформаційної соціальної системи особистість теж являтиме собою розмаїтість ролевих моделей і життєвих стилів. Автор висуває поняття т. зв. «модульної людини» – людини, здатної змінювати типи діяльності, яка може потенційно вписуватись у будь-які сфери соціальної системи (організації, угруповання, співтовариства), а також легко їх полишати, змінювати власні переконання. «Третя хвиля змінює природу ідентичності... Перехід до гетерогеннішого, диференційованішого суспільства передбачає те, що індивід все менше зв'язаний контекстом свого народження і володіє великим вибором у самовизначенні» [4, с. 281-282].

Таким чином, людина «нового типу», професійно орієнтована, може не лише оволодівати певними пізнавальними здібностями, а й здатна до швидкого пристосування до змін. До професійних якостей соціально реалізованої особистості Е. Тоффлер відносить допитливість, прагнення не тільки з'ясувати, що її оточує, а й впливати на те, що відбувається, здатність володіти собою в умовах хаосу та незрозумілості. «...знадобляться люди, які можуть не мати навиків у певній одній спеціальності, але володіють досвідом у різних сферах і здатністю екстраполювати ідеї з однієї сфери в іншу» [5, с. 287], тобто на перший план висувається інтелектуальна гнучкість та мобільність.

У сучасному суспільстві можливості лідерства відкриті для всіх, вони вже не можуть бути пріоритетом малої соціальної групи. Окрім того, можливості набуття знань більше не залежать від отримання якоїсь визначеної освіти тільки в певному віці. Навчання в (пост)інформаційному суспільстві повинно стати індивідуальним, особистісним інструментом – доступним кожному в будь-якому віці, – хоча б тому, що безліч знань і умінь можна набути за допомогою нових навчальних технологій [1], які, на думку Е. Тоффлера, в такому суспільстві «третьої хвилі» будуть вдосконалюватися по-всякчас. Отже, не віртуалізація життєдіяльності людини, а розвиток та ускладнення соціальної функціональності діючих суб'єктів суспільного життя є основою перетворення інформаційного суспільства на суспільство нових можливостей. Формування образу інформаційного суспільства як дієвого, що створює нові можливості для задоволення потреб людини [7, с. 18-19], дає змогу простежити зміни людської життєдіяльності під впливом інформаційно-технічних засобів.

Багато дослідників зауважують необхідність формування людини нового типу і складності це зробити в умовах сучасної системи освіти. Так, М. Кастельс, висуваючи на перший план поняття «мережевого суспільства», вводить нове означення, як-от «інформаціоналізм», тобто «дію знання на знання як основне джерело продуктивності». Виходячи з постулату, що інформація за своєю природою є таким ресурсом, який легше за інших проникає через усілякі перешкоди і межі, він розглядає інформаційну еру як епоху глобалізації. В процесі цього мережеві структури є одночасно і засобом, і результатом глобалізації суспільства. «Саме мережі складають нову соціальну морфологію наших суспільств, а розповсюдження "мережевої" логіки значною мірою позначається на ході і результаті процесів, пов'язаних з виробництвом, повсякденним життям, куль-

турою і владою» [2], а отже, на необхідності перегляду основних характеристик професійно орієнтованої особистості.

Такі «електронні співтовариства», створені за допомогою Інтернету, як стверджує М. Кастельс, слугують вагомою підставою консолідації та інтеграції людей: «нова комунікаційна система радикально трансформує простір і час, фундаментальні виміри людського життя. Місця позбавляються свого культурного, історичного, географічного значення та реінтегруються у функціональні мережі або в образні колажі, викликаючи до життя простір потоків, які змінюють простір місць...» [3, с. 353]. Звідси моделюється і потреба в людині «нового типу» – з'являються запити самопрограмування, вміння перенавчатися й пристосовуватися до умов, які постійно змінюються, здатність знаходити собі місце у все нових і нових проектах, спираючись не на зв'язки і позиції у корпоративній бюрократії, а на особисті мережеві контакти. Володіти капіталом вже недостатньо для утримання важелів влади. Особливої ваги набуває компендіум (від лат. *compendium* – скорочення) власних якостей: вміння вирішувати проблеми, здатність працювати в команді, адаптивність, вміння вчитися впродовж життя, спілкуватися тощо [5, с. 13].

Таким чином, актуальною виглядає потреба у виробленні нової стратегії у навчанні і вихованні професійно спрямованої особистості майбутнього, яка б не почувала себе зайвою у суспільстві, що постійно трансформується і висуває все нові й нові вимоги до соціуму.

Професійно орієнтована особистість – це поняття, яке включає в себе формування в людині таких світоглядних орієнтирів, які б скеровували її на професійне самовизначення на основі врахування особистісних характеристик, а також враховуючи потреби ринку робочої сили. Отже, метою вищої освіти має стати досягнення певного балансу між професійними інтересами та можливостями конкретної людини, не без врахування потреб суспільства в цілому (див. «Концепція державної системи професійної орієнтації населення», 1994 р.).

У сучасному потрактуванні цього поняття безпосередню роль відіграє нове розуміння мотивів сучасної освітньої діяльності. Україна, приєднавшись до Болонського процесу в травні 2005 року, взяла на себе зобов'язання, які значною мірою зумовили напрям і контури реформи вищої освіти, усвідомлюючи при цьому, що самоізоляція для будь-якого вищого навчального закладу від процесів, що розвиваються в Європейському просторі вищої освіти (ЄПВО), веде до негативних наслідків. Самодостатність може слугувати ресурсом для виживання лише протягом певного часу – в умовах інтеграції він швидко вичерпується, про що констатують дослідники «інформаційного суспільства».

Завдяки реформам, які проведено в країнах-учасниках Болонського процесу, в ЄПВО досягнуто більшої сумісності та порівнянності кваліфікацій на національному і міжнародному рівнях. З огляду на це, на сучасному етапі розвитку ЄПВО істотним викликом для освітньої системи України є розроблення профілів і змісту кваліфікацій.

Таким чином, на перший план, характеризуючи професійно орієнтовану особистість, виступає поняття компетентностей, формування яких має стати засадничим для навчального процесу реформованої системи освіти України. Проблемою компетентного підходу в системі освіти тривалий час займаються західні та російські вчені, зокрема, Н. Авдєєва, В. Краєвський, В. Кальней, О. Крисан, А. Хуторський, С. Шишов, а також такі вітчизняні дослідники, як: Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, Л.І. Паращенко, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, С.Е. Трубочева тощо.

Під компетентностями слід розуміти динамічну комбінацію когнітивних та метакогнітивних навичок, знань та розумінь, міжособистісних, інтелектуальних та практичних

навичок, етичних цінностей та ставлень. Усі вони так чи інакше продиктовані сучасними соціальними потребами та ринком праці. Метою будь-якої навчальної дисципліни має стати розвиток компетентностей, тим складніше виглядає ситуація саме з гуманітарним циклом дисциплін, яким з часом все важче вдається виборювати місце в загальній системі навчання.

На думку проректора Національного університету «Львівська політехніка», усі альтернативні освітні документи мають один недолік, – у них наявний застарілий, побудований на нормативних дисциплінах, погляд на стандартизацію змісту освіти. А це критична перешкода для розвитку студентської мобільності. Сучасний європейський підхід до створення навчальних програм полягає у наскрізному використанні компетентнісного підходу, коли стандартизується відповідно описана модель фахівця та основні параметри навчальної програми, а не перелік, обсяг та зміст дисциплін, які він повинен вивчати.

Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв’язання певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини.

До загальних відносяться:

- Інструментальні (когнітивні, методологічні, технологічні, лінгвістичні здатності).
- Міжособистісні (соціальна взаємодія та співпраця).
- Системні (поєднання розуміння, сприйнятливості та знань).

Так, дисципліни гуманітарного спрямування, зокрема, філософські, мають відігравати значну роль у формуванні саме компетентностей другого та третього порядку. Зокрема, до міжособистісних проф. Ю.М. Рашкевич відносить здатність до самокритики, роботу в команді, міжособистісні навички та вміння, здатність спілкуватися з експертами з інших галузей (т. зв. міждисциплінарний підхід), позитивне ставлення до несхожості та інших культур, здатність працювати в міжнародному середовищі та брати на себе етичні зобов’язання.

Системні компетентності включають, перш за все, здатність застосовувати знання на практиці, формування дослідницьких навичок і вмінь, можливості і мотивацію щодо пристосування до нових ситуацій, креативність, лідерські якості, вміння самостійної роботи, яка включає можливості планування та управління проектами, ініціативність і бажання досягти успіху.

Таким чином, головним стимулом для розвитку зусиль у галузі компетентнісного підходу в освіті стають вимоги ринку. Сучасні роботодавці в більшості країн зазвичай не мають претензій до рівня технічних знань випускників вищих навчальних закладів, проте вони часто відзначають як ваду сучасної освіти невпевненість випускників і брак досвіду при інтеграції і застосуванні знань у процесі прийняття рішень [4].

Допомогти учням навчитися знаходити правильні рішення у конкретних ситуаціях, навчальних, життєвих, потім – професійних, – одне із завдань сучасної освіти. Потреба в новому наповненні поняття «професійно орієнтована особистість» засвідчує необхідність пошуку науковцями та вчителями-практиками опори для компетентнісного підходу в трансформації традиційних освітніх орієнтирів. Адже відмінність від нинішніх підходів полягає в тому, що формування їх набуває більш системного характеру, а результати процесу є передбачуваними та чітко вимірюваними за допомогою спеціально розроблених критеріїв і показників для кожного ступеня навчання.

Список використаних джерел

1. Друкер П. Ф. Эра социальной трансформации [Электронный ресурс] / П. Ф. Друкер. – Режим доступа : <http://www.archipelag.ru/geoeconomics/osnovi/leader/transformation/>.

2. *Кастельс М.* Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / М. Кастельс. – Екатеринбург : У-Фактория, 2004. – 328 с.
3. *Кастельс М.* Информационная эпоха. Экономика, общество и культура : [пер. с англ.] / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
4. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук.* – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
5. *Новая технократическая волна на Западе : научное издание / [под ред. П. С. Гуревича].* – М. : Прогресс, 1986. – 453 с.
6. *Райда К. Ю.* Проблеми теоретичного осмислення концепції «інформаційного суспільства» в сучасній філософії та футурології. Концепція «інформаційного капіталізму» Мануеля Кастельса / К. Ю. Райда // Мультиверсум. Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури, 2008. – № 70. – С. 3-13.
7. *Рубанець О. М.* Інформаційне суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень / О. М. Рубанець. – К. : ПАРАПАН, 2006. – 420 с.
8. *Тоффлер Е.* Третя хвиля : [пер. з англ.] / Е. Тоффлер // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К. : Либідь, 1996. – С. 275-334.

УДК 304.4

Н.В. Шакун, канд. філос. наук, доцент

Чернігівський державний інститут економіки і управління, м. Чернігів, Україна

ФІЛОСОФІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Стаття присвячена розгляду філософсько-методологічних аспектів соціальної роботи. Показано, що філософія як методологія теорії і практики соціальної роботи є відкритою системою, здатною вступати в діалог з іншими світоглядно-культурними утвореннями.

Ключові слова: філософія, методологія, метод, соціальна робота.

Статья посвящена рассмотрению философско-методологических аспектов социальной работы. Показано, что философия как методология теории и практики социальной работы является открытой системой, способной вступать в диалог с другими мировоззренческо-культурными образованиями.

Ключевые слова: философия, методология, метод, социальная работа.

The article is dedicated to the investigation of the philosophic-methodological aspects of social work. It shows that philosophy, as a methodology of theory and practice of social work, is an open system which is able to interact with other outlook and cultural formations.

Key words: philosophy, methodology, method, social work.

Актуальність вивчення філософсько-методологічного контексту соціальної роботи в реаліях сучасного українського буття очевидна, адже лише за умов чіткого розуміння світоглядно-методологічних стратегій можна досягти цілей і очікувати на позитивні результати від соціальної роботи як суспільної діяльності, що визначає рівень добробуту і соціальної влаштованості багатьох суспільних верств українського суспільства. В умовах постіндустріального суспільства в Україні, як і в усьому світі, відбувається загострення серйозних соціальних проблем, що призводить до зростання кількості людей, виключених із соціального дискурсу. Такий стан у соціальній сфері вимагає від суспільствознавців визначення ефективних стратегій соціальної роботи, обґрунтування її філософської орієнтації.

Слід підкреслити, що в сучасному українському науковому дискурсі функціонує велика множина концептуально-парадигмальних підходів до витлумачення змісту і суті соціальної роботи, визначення її теоретичних моделей та практичних методик. Це пов'язане з різноманіттям філософських напрямків, течій, шкіл, які пропонують своє розуміння фундаментальних проблем існування людини у світі, поступу пізнання і пе-